

Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут

Бібліотека

Григорій Сковорода як символ мудрості української землі

**Рекомендаційний список літератури до 300-річчя від дня
народження Григорія Савича Сковороди**

Інформаційно-бібліографічний відділ

Вінниця 2022

*«Ревнильник істини й духовного буття,
Він мудрий словом, розумом, життям,
Прихильник простоти й найвищої
свободи,
Він щирий друг, йому убогість не біда.
Досяг верхів наук, пізнавши дух свободи.
Достойний приклад всім серцям -
Сковорода»*

М. Ковалинський

*Є постаті, чиє життя вдячно і різнопланово надається до великої кількості літературних інтерпретацій, їхні багаті, неоднозначні і неординарні натури під різними кутами зору щоразу виграють несподіваними гранями, вписаними в захоплюючі контексти. Одне з чільних місць у цьому пантеоні посідає **Григорій Сковорода** – найяскравіша постать в українській культурі XVIII ст., філософ, поет і романтик епохи пізнього бароко, світоч української духовної історії, чия оригінальна гуманістична творчість «була ґрунтом для розвитку української філософії і літератури» (П. Тичина).*

Постать Григорія Сковороди - без перебільшення легендарна, він став таким ще за свого життя. З дитинства спраглий до знань, він навчався спочатку в дяка, який і помітив таланти дитини. Потім справдилася мрія юнака - навчатися в Києво-Могилянській академії. Сковорода з дитинства виявляв безліч талантів: він мав прекрасний голос, грав на кількох музичних інструментах, був уважний, спраглий до знань, мав неабиякий хист до мов та наук. Упродовж свого життя Г. Сковорода невпинно вчився. Вчився в уже згаданій Києво-Могилянці, багато займався самоосвітою, навчався у природи та людей, навіть у своїх власних учнів... Можливо, саме ця здатність, спрага до засвоєння нового, неугамовний пошук істини, праця над самим собою і привели Сковороду до того рівня духовного та розумового розвитку, якого він досяг.

Григорій Сковорода став першим українським філософом. За життя йому пропонували багато різних посад, але мандрівний філософ понад усе цінував свою волю, право самому визначати своє життя, жити так, як йому до вподоби, спілкуватися з людьми різного віку та професій - це Григорій Савич вважав найбільшим щастям для себе. Філософія Сковороди охоплює усі сфери людського життя. Він багато говорить про щастя, розуміння щастя і шляхи досягнення внутрішньої гармонії. Видатний філософ пропонує людям почати шлях до щастя з пізнання себе і невпинного внутрішнього духовного самовдосконалення. Багато уваги також приділив і проблемам виховання, розробивши прекрасну, просту, проте дійсно геніальну систему виховання.

Перший український філософ не видав за життя жодної книги своїх творів, але його ідеї, байки, поезії з неймовірною швидкістю поширювались світом, люди переповідали їх один одному, велику їх частину знали на пам'ять. На щастя, твори Сковороди збереглися в своїй більшості. Хоча хіба вони могли не зберегтися, коли час не владний над творчістю такого рівня? Григорій Сковорода залишив нам різноманітну творчу спадщину. Це і ліричні вірші, частина з яких стала народними піснями, і гострі викривальні вірші, у яких ми бачимо засудження вад тогочасного суспільства, і глибокі притчі, і повчальні байки.

Жодна сфера життя людини не лишилася поза увагою мандрівного філософа. Його творчість цікава нам і досі, а уважний читач знайде у філософських ідеях Сковороди відповіді й на свої власні питання...

Філософи, літературознавці, публіцисти, педагоги постійно досліджували і продовжують досліджувати й оцінювати творчість українського мислителя. Дослідження спадщини видатного українського педагога, філософа, освітянина Г. Сковороди було і залишається сьогодні актуальною проблемою. Невипадково за відомим ученим міцно закріпилося визначення «перший розум наш...» та визнання вітчизняною і світовою громадськістю феномену неординарності мислителя, творчість якого є предметом постійних наукових пошуків як на Батьківщині, так і далеко за її межами.

Увічнення пам'яті Григорія Сковороди

- іменем філософа по Україні названо не тільки величезну кількість вулиць, а й цілі населені пункти. Образ видатного мислителя, окрім численних монументів, можна зустріти навіть на купюрі номіналом 500 гривень;

- в селі Сквородинівка на території Золочівського району Харківської області працює Національний літературно-меморіальний музей імені Сквороди;
- меморіальний музей відкрито в Національному історико-етнографічному заповіднику “Переяслав” у місті Переяслав-Хмельницький;
- літературно-меморіальний музей функціонує в Чорнухах, де також створено історико-культурний заповідник “Батьківщина Григорія Сквороди”;
- пам'ятники Сквороді стоять у Києві, Лохвиці, Переяславі-Хмельницькому, Харкові, Чорнухах;
- в червні 1996 року Національний банк України випустив срібну ювілейну монету номіналом в мільйон карбованців, присвячену Сквороді;
- банкнота номіналом 500 гривень випущена НБУ 15 вересня 2006 року. На аверсі розміщено портрет Григорія Сквороди, в дизайні платіжного засобу використано 2 малюнка його авторства. Одним з них є фрагмент тексту, написаного рукою Сквороди.

1. **Авраменко О. М.**, Блажко М. Б. Українська мова та література : довідник. Завдання в тестовій формі. Ч.1. 7-ме вид., допов. Київ : Грамота, 2017. 568 с.
2. **Бичко А. К.**, Бичко І. В., Табачковський В. Г., Ярошовець В. І. Філософія : підручник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 648 с.
3. **Білодід Ю. М.** Філософія: український світоглядний акцент : навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
4. **Блохин Д.** Дослідження спадщини Г. Сковороди українськими діаспорними вченими. *Архівні матеріали. Переяславські Сковородинівські студії* : зб. наук. пр. філологія, філософія, педагогіка. Ніжин : Лисенко М. М., 2017. Вип. 4. С. 160–167.
5. **Боровський В.** Сковорода є власністю українського народу, християнського світу і людства. URL: [www.istpravda.com.ua > articles > 2017/09/25](http://www.istpravda.com.ua/articles/2017/09/25).
6. **Бородій М.** «Білі плями» біографії Г. Сковороди: з новознайдених архівних документів. *Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність* : зб. наук. пр. Київ : [б. в.], 2003. С. 530–553.
7. **Валуйський О. О.**, Кулагін Ю. І., Шкепу М. О., Ліпін М. В., Саволайнен І. П. Філософія. Хрестоматія : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2011. 112 с.
8. **Від витоків до середини XIX століття** : короткий довідник з історії філософії / за ред. Т. Д. Пішакової. Київ : МАУП, 1997. 152 с.
9. **Григорій Савич Сковорода і духовне оновлення українського суспільства** : матер. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2005. 128 с.
10. **Горський В. С.** Історія української філософії : навч. посіб. 4-те вид., допов. Київ : Наукова думка, 2001. 376 с.
11. **Горський В. С.**, Кислюк К. В. Історія української філософії : підручник. Київ : Либідь, 2004. 488 с.
12. **Грабовський В.** Садівник із майбутнього: Григорію Сковороді - 285. *Літературна Україна*. 2007. 29 лист. С. 1, 4.
13. **Грабовський В.** Володар духовних скарбів. *Літературна Україна*. 2007. 19 квіт. С. 7.
14. **Григор'єв В. Й.** Філософія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 248 с.
15. **Григорій Сковорода**. UkrBooks.com українська та світова література. URL : http://ukrbooks.com/ua/Skovoroda_Grygorij_Savych/.
16. **Григорій Сковорода в спогадах сучасників і народних легендах**. Харків : Оригінал, 2002. 96 с.
17. **Григорій Сковорода і проблеми соціального буття** : матер. VI Всеукр. наук. конф., 21 трав. 2011 р. Сковородинівка : [б. в.], 2011. 138 с.

18. **Григорій Сковорода.** *Дивослово*. 2004. № 6. С. 29–32.
19. **Григорій Сковорода. Тарас Шевченко. Іван Франко. Леся Українка.** Харків : Фоліо, 2012. 472 с. : портр. (Знамениті українці).
20. **Драч І. Ф.** Григорій Сковорода : біографія. Повість. Київ : Молодь, 1984. 212 с. (Уславлені імена).
21. **Єфімець О. П.** *Вчення Г. С. Сковороди про справедливість у світлі завдань духовного оновлення українського суспільства. Г. С. Сковорода і духовне оновлення українського суспільства* : матер. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2005. С. 11–17.
22. **Зубалій О.** Григорій Савич Сковорода – національний мандрований університет. *Історія України*. 2001. № 11. С. 1–3.
23. **Ільїн В. В., Кулагін Ю. І.** Філософія : нариси з історії розвитку філософської думки. Київ : КДТЕУ, 1997. 290 с.
24. **Капранови б.** Мальована історія Незалежності України. 5-те вид. Київ : Гамазин, 2016. 83 с. : іл.
25. **Кирей Р.** Сковорода прагнув українцям щастя . *Урядовий кур'єр*. 2016. 12 квіт. С. 5.
26. **Коваленко О.** Тихий голос розуму. Життєвий шлях Григорія Сковороди. *Освіта України*. 2013. 3 черв. С. 15
27. **Кравець Л. М.** Погляди Григорія Савича Сковороди на виховання гармонійно розвиненої особистості крізь призму сьогодення. Проблеми емпіричних досліджень у психології. Київ, 2014. С. 293-299.
28. **Кремень В. Г., Ільїн В. В.** Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник. Київ : Книга, 2005. 528 с.
29. **Крушинський А.** Мандрівник, мудрець, байкар, поет [Григорій Сковорода]. *Вісник Книжкової палати*. 2008. № 1. С. 46–47.
30. **Куєвда В. Т., Летцев В. М., Литовський В. Ф., Маслюк А. М., Рождественський Ю. Т., Турбан В. В., Чепа М., Шусть В. В.** Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України : монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка ; за ред. В. Т. Куєвди, В. В. Турбан. Київ, 2012. 258 с.
31. **Ларіонов П.** Його ловив світ, але він залишився з нами. Сьогодні минає 295 років від дня народження філософа, просвітителя, поета, художника і музиканта Григорія Сковороди. *Урядовий кур'єр*. 2016. 3 груд. С. 7.
32. **Левківський М. В.** Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 190 с.

33. **Левківський М. В.** Історія педагогіки : підручник. 2-ге вид., допов. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.
34. **Мазуренко І.** Григорій Сковорода – видатний український письменник і філософ. *Українська мова та література*. 2013. № 18. С. 18–20.
35. **Маценко Ж.** Духовність: антична спадщина. Гуманістичні ідеї доби українського просвітництва. *Психолог*. 2017. № 9–10. С. 23–26.
36. **Мельник В.** Григорій Сковорода - "національний філософ" : до 290-річчя від дня народження. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 12. С. 35–36.
37. **Мицай Н.** Сковородинівські дні в Національному літературно-меморіальному музеї Г. С. Сковороди. *Слобідський край*. 2010. 9 груд. С. 11.
38. **Мовчан В. С.** Етика : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2007. 483 с.
39. **Наливайко С.** Сковорода : таємниця славетного імені. *Освіта і управління*. 2008. Т. 11. № 4. С. 97-107.
40. **Народжені Україною** : меморіальний альманах у двох томах. Т. 2 : Л-Я / [авт.: В. Аблицов, Н. Асєєва, В. Баровський, В. Бекетова, Н. Белічко, Н. Бенч, О. Бенч, М. Бичек, С. Білоконь, Л. Бойко, О. Бойко, О. Бонь, В. Борисевич, О. Брайчевська, О. Бугаєва, Л. Гутник, В. Даниленко та ін.] ; гол. ред. О. Онопрієнко. Київ : ЄВРОІМІДЖ, 2002. 787 с. : іл. (Золоті імена України).
41. **Наш першорозум. Григорій Сковорода на портреті і в житті** : фотокнига. Київ : Спалах, 2004. 178 с. : іл., портр.
42. **Нікітіна В.** Григорій Сковорода і Переяславщина. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 1. С. 17–20.
43. **Огородник І. В., Огородник В. В.** Історія філософської думки в Україні : навч. посіб. Курс лекцій. Київ : Знання, 1999. 543 с.
44. **Олійник Б.** Нам треба провести сквородинізацію всієї України. *Слово Просвіти*. 2012. 29 листоп. С. 10–11.
45. **Основи філософії** / [Л. О. Сандюк, С. П. Симоненко, О. В. Сулим, М. Ф. Шмиголь, Н. В. Щубелка, Ю. С. Юшкевич] ; за ред. М. Ф. Шмиголя. Електронні дані. Київ : Центр учбової літератури, 2017. URL: http://10.0.2.150/docs/CUL/Osnovy_filosofii_Shmygol.pdf.
46. **Перепеляк І. М.** Григорій Сковорода : драматична поема. Харків : Майдан, 2008. 153 с. : іл., портр.
47. **Петров В.** Григорій Савич Сковорода. Спроба характеристики. *Київська старовина*. 2001. № 4. С. 109–120.

48. **Петрушенко В. Л.** Філософія : курс лекцій. Навч. посіб. Київ, Львів : Каравела, Новий світ-2000, 2001. 448 с.
49. **Пільгук І. І.** Григорій Сковорода : художник. Життєпис. Київ : Дніпро, 1971. 262 с. : іл.
50. **Подольська Є. А.** Філософія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
51. **Про відзначення 300-річчя з дня народження Григорія Сковороди** : Постанова Верховної Ради України від 04. 11. 2020 р. № 973-IX. Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-IX#Text>.
52. **Сковорода Г. С.** Літературні твори. Київ : Наукова думка, 1972. 434 с.
53. **Сковорода Г.** Повне зібрання творів : в 2-х томах. Т. 1. Київ : Наукова думка, 1973. 532 с.
54. **Сковорода Г.** Повне зібрання творів : в 2-х томах. Т. 2. Київ : Наукова думка, 1973. 575 с.
55. **Сковорода Г. С.** Байки Харківські. Львів : Свічадо, 2009. 72 с.
56. **Сковорода Г. С.** Буквар миру : книга для сімейного читання. Харків : Клуб Семейного Досуга, 2015. 318 с. : іл.
57. **Сковорода Г. С.** Вбогий жайворонок : хрестоматія. Київ : Знання, 2005. С. 122–126.
58. **Сковорода Г. С.** Вдячний еродій : хрестоматія. Київ : Знання, 2005. С. 115–121.
59. **Сковорода Г. С.** Вибрані твори в українських перекладах. Харків : Веста : Ранок, 2003. 141 с. (Програма з літератури).
60. **Сковорода Г. С.** Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. Київ : Наук. думка, 1983. 542 с. : портр. (Бібліотека української літератури. Дожовтнева українська література).
61. **Сковорода Г. С.** Листи до Михайла Ковалинського. Харків : Майдан, 2012. 182 с. : портр.
62. **Сковорода Г. С.** Поезії. Київ : Рад. письм., 1971. 239 с. : портр. (Бібліотека поета).
63. **Сковорода Г. С.** Розмова про істинне щастя. Харків : Прапор, 2002. 271 с.
64. **Сковорода Г. С.** Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар світу; Вдячний Еродій (Уривок). Хрестоматія з літератури рідного краю. Харків : Східно-регіон. центр гуманіт.-освіт. ініціатив, 2001. С. 15–16.
65. **Сковорода Г. С.** Сад божественних пісень. Харків : Майдан, 2011. 127 с. : іл. (Бібліотека слобідської класики).

66. **Сковорода Г. С.** Твори : у 2-х т. Т. 1 : Поезії. Байки. Трактати. Діалоги. Київ : Обереги, 2005. 527 с. (Київська бібліотека давнього українського письменства ; Т. 5. Студії).

67. **Сковорода Г. С.** Твори : у 2-х т. Т. 2 : трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. Київ : Обереги, 2005. 479 с. (Київська бібліотека давнього українського письменства ; Т. 6. Студії).

68. **Сковорода Григорій Савич.** ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/skovoroda222>.

69. **Сковорода Григорій Савич.** Вікіпедія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87.

70. **Сковорода Г.** Вхідні двері до християнської доброчесності. *Філософська думка*. 2014. № 5. С. 7–18.

71. **Соколова С.** Форум духу : [до 290-річчя Г. С. Сковороди]. *Культура і життя*. 2012. 7 груд. С. 13.

72. **Солонська Н.** Григорій Сковорода. *Бібліотечний вісник*. 1995. № 1. С. 22–27.

73. **Стадниченко В.** До ювілею нашого перворозума: Г. С. Сковорода. *Пам'ять століть*. 2011. № 1–2. С. 314–320.

74. **Стадниченко В.** Ідемо до Сковороди. *Пам'ять століть*. 2011. № 5–6. С. 285–304.

75. **Таборит М.** Апостол правди і добра : до 290-річчя Григорія Сковороди. *Слово Просвіти*. 2012. № 51. С. 10.

76. **Тичина П. Г.** Сковорода : Симфонія. Київ : *Радянський письменник*, 1971. 403 с.

77. **Ткаченко Л.** Завжди сучасний Сковорода. *Педагогічна газета*. 2012. № 9. С. 5.

78. **Тома Л., Толстой О.** Богу - Богове. *Вісник Національного банку України*. 2006. № 10. С. 6–7.

79. **Ульяновський В.** Віктор Петров: осягнення Сковороди. *Київська старовина*. 2001. № 4. С. 104–109.

80. **Ушкалов Л. В.** Ловитва невловного птаха: життя Григорія Сковороди. Вид. 2-ге. Київ : Дух і літера, 2017. 363 с. : портр. (Постаті культури).

81. **Федчун Н.** Шляхами Григорія Сковороди [Музей одного дня]. *Дивослово*. 2008. № 9. С. 21–25.

82. **Філософія** : підручник / за ред. Г. А. Заїченко. Київ : Вища школа, 1995. 455 с.

83. **Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення)** : навч. посіб. / за ред. акад. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 621 с. (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).

84. **Шаров І. Ф.** 100 видатних імен України. Київ : Альтернатива, 1999. 496 с.

85. **Шевчук В. А.** Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима : розмисли. Київ : Пульсари, 2008. 526 с.

86. **Шпак В.** Народний філософ. *Урядовий кур'єр*. 2017. 25 листоп. С. 9.

87. **Янів В.** Проблема народного світогляду українців і спадщина Г. Сковороди. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 4. С. 113–116.

Підготували: завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Л. Карнусь, провідний бібліограф Т. Чорна

